

Odkodninska odgovornost delodajalca za škodo, ki je posledica naključja ali ravnanja tretjega

Špelca Mežnar*

UDK: 349.2:347.515

Povzetek: V prispevku se zavzemam za spremembo sodne prakse v primerih, ko je delavec pri delu poškodovan zaradi ravnanja tretje osebe. Namesto zaostrovanja skrbnosti, ki preko širših delodajalčevih obveznosti v zvezi z zagotavljanjem varnosti pri delu vodi do njegove širše krivdne odgovornosti, bi šteli, da osebe, katerih delovanje je neizbežno ob opravljanju delavčevega dela, sodijo v krog profesionalnega tveganja delodajalca, zato delodajalec zanje odgovarja podobno kot za svoje zaposlene.

Ključne besede: 179. člen ZDR-1, odgovornost delodajalca, ravnanje tretje osebe

The Employer's Liability for Incidental Damages or Conduct of a Third Person

Abstract: In the paper, the author advocates for the change of the current judicial practice in cases where the worker is injured at work due to the conduct of a third person. Instead of tightening the diligence which leads to a broader employer's obligations regarding safety at work and consequently his broader civil liability, it should be considered that the persons whose activity is inevitable for the execution of the employee's work are a part of professional risk of the employer, therefore he should be liable for them in the similar way as for his own employees.

Key words: damage liability, Article 179 of the ERA-1, employer's liability, handling of a third person

* Špelca Mežnar, doktorica pravnih znanosti, ustavna sodnica, Ustavno sodišče Republike Slovenije
spelca.meznar@us-rs.si
Špelca Mežnar, PhD, Constitutional Court Judge, Constitutional Court of the Republic of Slovenia

UVOD

Povod za ta članek je primer delavke - blagajničarke v trgovini, ki je bila na svojem delovnem mestu huje poškodovana ob napadu roparja, ki jo je s pištolo udaril po glavi. V postopku je bilo ključno vprašanje, ali naj za nastalo (nepremoženjsko) škodo, ki je bila posledica ravnanja tretje osebe, odgovarja (tudi) delodajalec na podlagi 179. člena zakona o delovnih razmerjih (ZDR-1)¹. Prvo- in drugostopenjsko sodišče sta odgovorili pritrdilno, Vrhovno sodišče pa je bilo drugačnega mnenja.² Ustavna pritožba ni bila sprejeta.³ Primer je zanimiv, saj kaže na dileme, ki se v praksi pogosto pojavljajo. Med njimi je glavno vprašanje, ali je rešitev, po kateri škodo, ki jo med delom utrpi delavec bodisi zaradi naključja, za katerega ne odgovarja niti sam niti delodajalec, bodisi zaradi ravnanja tretje osebe, za katero delodajalec ne odgovarja, nosi izključno delavec po načelu »casum sentit dominus«, ustrezna in primerna.

Izhodišče tega prispevka je abstraktni življenjski primer, ko delavec pri opravljanju svojega dela utrpi poškodbo, ki ni posledica niti nevarne dejavnosti, niti krivde delavca, niti krivde delodajalca, pač pa naključja ali ravnanja tretje osebe, za katero po stališču sodne prakse delodajalec ne odgovarja. Ne bom se torej ukvarjala s klasičnimi nesrečami pri delu, ko delodajalci odgovarjajo bodisi krivdno bodisi objektivno, svojo odgovornost pa imajo praviloma zavarovano.⁴

V nadaljevanju bom najprej kritično analizirala pravno podlago ter sodno prakso Vrhovnega sodišča (točka 1). Nato bom podala kratek pregled primerjalnopravnih rešitev (točka 2). V zaključku bom predstavila svoje mnenje in predloge v zvezi z razvojem sodne prakse (točka 3).

¹ Uradni list RS, št. 21/13.

² Sodba v zadevi II Ips 186/2015.

³ Sklep v zadevi Up-60/16.

⁴ O tem glej Srše, Dejan: Delodajalčeva odgovornost in zavarovanje, Zavarovalniški horizonti, 2012, št. 2, str. 29 in nasl.

1. PРАВNA PODLAGA: 179. ČLEN ZDR-1

1.1. Uporaba splošnih pravil civilnega prava na podlagi 179. člena ZDR-1

Delodajalec delavcu odškodninsko odgovarja »po splošnih pravilih civilnega prava«. To pomeni, da morajo biti za ugoditev odškodninskemu zahtevku na podlagi 179. člena izpolnjene vse predpostavke odškodninske odgovornosti, vključno z delodajalčevim protipravnim ravnanjem in njegovo krivdo.⁵ Delodajalec (drugače kot delavec) je odgovoren tudi za navadno malomarnost, ne le za naklep in hudo malomarnost, poleg tega pa v določenih primerih odgovarja objektivno. Za spore, ki izvirajo iz 179. člena ZDR-1, je pristojno delovno sodišče (5. člen ZDSS⁶). O sporih med poškodovanim delavcem (nesreča pri delu) in zavarovalnico (kadar je tožena le ona) še vedno odločajo sodišča splošne pristojnosti.⁷

Delodajalec je odškodninsko odgovoren, če škoda delavcu nastane pri delu ali v zvezi z delom. Pri tem je bistvena povezava med dejavnostjo delodajalca in dejanjem delavca. Odgovornost je podana le, če so izpolnjeni vsi pogoji za objektivno ali krivdno odgovornost.⁸ Če škoda ne nastane pri delu ali v zvezi z delom, bi bil delodajalec odgovoren kot vsak povzročitelj škode na podlagi splošnih določb civilnega prava. Iz tega bi lahko izhajal sklep, da je določba 179. člena ZDR-1 v resnici nepotrebna: delodajalec delavcu namreč zmeraj odgovarja po istih pravilih (civilnega prava), ne glede na to, ali je škoda povzročena pri delu, v zvezi z delom ali pa povsem brez zveze z njim.⁹

⁵ V praksi preostali dve predpostavki (vzročna zveza in škoda) običajno nista sporni. Glavno sporno vprašanje je, ali je delodajalcu možno očitati protipravno ravnanje in krivdo.

⁶ Uradni list RS, št. 2/04.

⁷ Končina Peternel, Mateja: Krivdna in objektivna odškodninska odgovornost delodajalca – kritična analiza sodne prakse, Delavci in delodajalci, št. 2-3/2014, str. 308.

⁸ Končina Peternel, Mateja: Podlage odškodninske odgovornosti delodajalca, Delavci in delodajalci, št. 2-3/2004, str. 279; Pustovrh Pirnat, Tanja: Odškodninska odgovornost delodajalca, Pravna praksa, 13/2013, str. 16.

⁹ Enako Ocepek, France: Deliktna odškodninska odgovornost med pogodbenima strankama: analiza teoretičnih praktičnih problemov na primeru nesreče pri delu, Pravosodni bilten, 4/2013, str. 49.

1.2. Uporaba 179. člena ZDR-1 v primeru ravnanja tretje osebe (za katero delodajalec ne odgovarja) v sodni praksi - kritičen pogled¹⁰

Delodajalec ne odgovarja za vsako škodo, ki jo delavec utрпи v zvezi z delom, pač pa odgovarja po enakih pravilih kot vsak drug povzročitelj škode. To po ustaljeni sodni praksi pomeni, da v primerih, ko delodajalcu ne moremo očitati krivdnega ravnanja in delavec ne opravlja nevarne dejavnosti, celotno škodo nosi delavec po načelu *casum sentit dominus*. V praksi je najpogostejši tak primer (nesrečno) naključje, ki se delavcu pripeti med opravljanjem dela ter škoda kot posledica ravnanja »tretje osebe«, za katero delodajalec ne odgovarja (npr. stranke v trgovini ali javnem uradu). Menim, da uporaba 179. člena ZDR-1 zaradi neupoštevanja posebnosti delovnopravnega razmerja v sodni praksi v takšnih primerih ne pripelje zmeraj do ustrezne rešitve.

Bistvena razlika med klasičnim oškodovancem (pri katerem je uporaba pravila *casum sentit dominus* razumljiva) in oškodovanim delavcem je v tem, da delavec v delovnem razmerju ni klasični »dominus«, saj ni sam gospodar svoje usode. Pogosto namreč utрпи škodo zato, ker se je v določenem trenutku znašel na delovnem mestu, pri čemer tam ne deluje v svojem imenu in za svoj račun, temveč v imenu in za račun delodajalca. Tak primer je že omenjena blagajničarka v trgovini, ki jo med poskusom ropa poškoduje ropar (sodba Vrhovnega sodišča RS VIII Ips 186/2015, 14.10.2015) ali učiteljica, ki ji v telovadnici med igro otrok v glavo prileti žoga (sodba Vrhovnega sodišča RS VIII Ips 252/2015, 10.11.2015). Ropar ni poškodoval delavke kot individualne fizične osebe. Njegov napad (poskus ropa) je usmerjen izključno v delodajalca in poškodbo njegove dobrine (krajno denarja), delavka je le stranska škoda. Vendar delodajalec za poškodbe delavke na podlagi 179. člena ne odgovarja, ker mu po stališču Vrhovnega sodišča ni mogoče očitati kršitve skrbnega ravnanja (subjektivna odgovornost), delo blagajničarke pa tudi ne predstavlja nevarne dejavnosti.

Tak rezultat se lahko zdi nepravilčen in neskladen s porazdelitvijo tveganj med stranki pogodbe o zaposlitvi. Delavka je bila res poškodovana izključno zaradi ravnanja tretje osebe, ki ga delodajalec ni mogel preprečiti, a škodo je utrpela zato, ker je opravljala delo za delodajalca.¹¹ V takšnih situacijah bi se mi zdelo

¹⁰ Povzeto po Mežnar, Š., komentar k 179. členu ZDR-1 v Belopavlovič, N.; Kresal, B.; Kresal Šoltes, K.; Senčur Peček, D. (ur.): Zakon o delovnih razmerjih s komentarjem (ZDR-1), GV Založba, Ljubljana, 2016.

¹¹ Povsem drugače bi bilo, če bi npr. isto delavko med delom napadel in poškodoval njen

primerno, da bi odgovornost za nastalo škodo v razmerju do delavke (vsaj delno) prevzel tudi delodajalec.¹²

Podobno velja za situacijo, v kateri je bil policist poškodovan, ko se je vinjeni voznik ob vstopu v intervencijsko vozilo nenadzorovano nagnil nazaj, policist pa ga je prestregel in si ob tem poškodoval prst (sodba Vrhovnega sodišča RS II lps 206/2011, 31.5.2012). Strinjam se, da v tem primeru delodajalcu (državi) ne moremo naprtiti krivde in ne odgovornosti za nevarno dejavnost, toda rezultat znova ne prepriča: policistovo ravnanje je bilo skrbno, pri tem ni bil malomaren (takšna poškodba je običajno tveganje ob poklicu, ki vključuje spremljanje vinjenih oseb), škoda pa je nastala pri delu. Če izhajamo iz porazdelitve tveganja za škodo, nastalo zaradi (mešanega) naključja na delu ali v zvezi z njim, se mi zdi pravičnejša rešitev, ki bi škodno odgovornost vsaj deloma prenesla tudi na delodajalca. V tem smislu je razumeti tudi (sicer osamljeni) judikat Višjega delovnega in socialnega sodišča, da za odgovornost na podlagi 179. člena ZDR-1 zadošča že trditev, da je do škode prišlo med opravljanjem dela v delovnem razmerju. Oškodovanec je bil poklicni voznik, v katerega se je med službeno vožnjo zaletela tretja oseba. Po prevladujoči sodni praksi (in izhajajoč iz 179. člena) delodajalčeve odgovornosti ni, saj je do škode prišlo izključno zaradi ravnanja tretje osebe. A sodišče je presenetljivo odločilo, da »*se delodajalec ne more razbremeniti s sklicevanjem na ravnanje tretjega, to je voznika, ki je povzročil prometno nesrečo, v kateri se je tožnik poškodoval, saj takšno ravnanje tretjega (kršitev cestnoprometnih predpisov) ni nepričakovano*« (sklep VDSS Pdp 154/2012, 13.6.2012). Menim, da je odločitev dobra,¹³ čeprav morda ne dovolj spretno argumentirana, je pa vsekakor osamljena in zagotovo ne predstavlja ustaljene sodne prakse.

Do delavca relativno stroga ureditev ob škodnih dogodkih zaradi naključja in ravnanja tretje osebe preseneča toliko bolj, ker je delavec posebej in izrecno zavarovan tako v primeru, ko pri delu sam povzroči škodo delodajalcu (za navadno malomarnost ne odgovarja – 177. člen ZDR-1), kot v primeru, ko pri delu povzroči škodo tretji osebi (za navadno malomarnost ne odgovarja nikoli, za hudo malomarnost le regresno – 147. člen OZ). V primeru, ko je sam oškodovanec,

ljubosumni mož. V tem primeru do škode ne bi prišlo v zvezi z delom ali na delu, zato odgovornosti delodajalca ni.

¹² Odgovornost roparja seveda ni vprašljiva, a za delavko je dodatna odgovornost delodajalca velika prednost.

¹³ Drugače Ocepek, 2013, str. 51, op. 77.

pa mu zakon ne daje zagotovila, da bo škoda povrnjena vselej, ko jo (brez svoje krivde) utrpi zaradi opravljanjem dela za delodajalca.

2. PRIMERJALNOPRAVNI PREGLED¹⁴

2.1. Nemčija

Po nemškem pravu delodajalec za škodo odgovarja, če je kršil svoje delovno-pravne obveznosti in je zaradi tega nastala škoda, delodajalcu pa je mogoče očitati naklep oz. malomarnost.¹⁵

Odgovornost za škodo delodajalca je izključena, če gre za t. i. *Personenschaden* - nematerialno škodo oz. osebno škodo (poškodbo delavca ali poklicno bolezen) in je škodni dogodek krit z obveznim zavarovanjem za primer nesreče pri delu (*gesetzliche Unfallversicherung*) ter delodajalec nesreče ni povzročil naklepno.¹⁶ Razlog za izključitev odgovornosti je v tem, da v navedenih primerih škodo delavcu pokrije zavarovalnica. Izključitev odgovornosti vključuje tudi zahtevek za povračilo škode zaradi bolečin.

Odgovornost delodajalca za premoženjsko škodo v nasprotju s tem ni izključena, saj obvezno zavarovanje za primer nesreče pri delu ne obsega povračila tovrstne škode. Delodajalec odškodninsko odgovarja, če se mu lahko očita krivda ali če s krivdnim ravnanjem škodo povzročijo njegovi zaposleni oz. drugi, ki zanj izpolnjujejo naloge. Krivdo za nastanek škode zaradi ravnanja teh oseb si mora delodajalec v skladu z 278. členom BGB pripisati kot lastno krivdo.

V določenih primerih krivda delodajalca oz. njegovih zaposlenih za nastanek škode ni podana ali se je ne da dokazati. V teh primerih se pojavi vprašanje, ali mora kljub temu, da nosi krivdo za nastanek škode delavcu tretji, delodajalec delavcu povrniti nastalo škodo. V primeru nastanka t. i. *Sachschaden* - materialne škode, se lahko za povračilo škode delavcu, ki jo povzroči tretji ali ki nastane po

¹⁴ To poglavje je povzeto po analizi, ki jo je za potrebe reševanja ustavne pritožbe v zadevi Up-60/16 pripravila Služba za analize in mednarodno sodelovanje (SAMS) pri Ustavnem sodišču RS. Za pomoč se posebej zahvaljujem mag. Marjetki Hren.

¹⁵ Enako velja tudi za odškodninsko odgovornost delavca.

¹⁶ To izhaja iz prvega stavka 1. odstavka 104. člena sedme knjige nemškega socialnega zakonika (SGB VII).

naključju, analogno uporabi 670. člen BGB. Čeprav torej obveznost povračila škode po splošnih pravilih odškodninske odgovornosti ni podana, se lahko izpelje iz obveznosti pooblastitelja do povračila stroškov, ki jih ima pooblaščenec pri izvrševanju pooblastiteljevih nalog. Tovrstna obveznost se torej ne obravnava kot odškodnina, ampak kot strošek delavca na podlagi 670. člena BGB. V sodni praksi zveznega delovnega sodišča (*Bundesarbeitsgericht*) so se v zvezi s tem izoblikovali naslednji standardi: (i) delavec ne more zahtevati povračila za materialno škodo, s katero je treba glede na naravo in način dela računati (škoda, ki je adekvatna delu - *arbeitsadäquat*); (ii) škoda ni nastala na življenjskem področju delavca (*Lebensbereich*), ampak na področju poklicnega delovanja delodajalca (*Betätigungsbereich*) in (iii) delavec ne prejema posebnega plačila, s katerim bi se izravnala nevarnost nastanka take škode.¹⁷

2.2. Avstrija

Podobno kot v Nemčiji je delodajalec tudi v Avstriji na podlagi splošnega zakona o socialnem zavarovanju (*Allgemeines Sozialversicherungsgesetz*) razbremenen odgovornosti za osebno škodo, ki je delavcu nastala kot posledica nesreče pri delu ali poklicne bolezni (*Personenschaden*). Odgovornost delodajalca je v skladu z navedenim zakonom podana le, če je delodajalec nesrečo pri delu ali poklicno bolezen povzročil naklepno. V primeru malomarnega ravnanja delodajalca delavcu pripadejo dajatve iz obveznega socialnega zavarovanja, odškodninski zahtevek nasproti delodajalcu pa sploh ne nastane. Takšna ureditev, ki praktično izključuje odškodninsko odgovornost delodajalca, je posledica dejstva, da se tovrstno zavarovanje financira izključno s prispevki delodajalcev. Poleg tega dobi delavec škodo povrnjeno tudi v primeru insolventnosti delodajalca. Obvezno zavarovanje krije tudi škodo, ki je nastala zaradi krivdnega ravnanja delavca in tretjih oseb.

Za škodo na stvareh ali premoženju delavca (*Sachschaden*) se uporabljajo pravila splošne odškodninske odgovornosti. Delodajalec je dolžan delavcu škodo v določenih primerih povrniti tudi, če za nastanek škode ni kriv: če je škoda nastala

¹⁷ Iz prakse je znan primer, ko je na nujni vožnji psihično bolna oseba poškodovala draga očala medicinske sestre. Sodišče je presodilo, da škoda ni bila adekvatna delu, da jo je bilo mogoče pripisati področju poklicnega delovanja delodajalca in da delavec za delo s takšnimi pacienti ni prejemal posebnega nadomestila, ki bi pokrivalo tveganje za nastanek tovrstne škode. Glede na to je bil delodajalec odgovoren za povračilo škode zaradi uničenih očal.

zaradi opravljanja nevarne dejavnosti ali če je neobičajna oz. izredna. Neobičajna (izredna) je škoda, s katero delavec na delovnem mestu praviloma ne računa in ne prejema posebnega nadomestila, ki bi pokrivalo tveganje za nastanek tovrstne škode. Obveznost povrnitve velja tudi v Avstriji le za škodo, ki izhaja iz narave dela (*arbeitsadäquate Sachschäden*). V teh primerih lahko delodajalec za škodo odgovarja ob analogni uporabi 1014. člena ABGB. V vodilni zadevi iz leta 1982¹⁸ je OGH - *Oberster Gerichtshof* presodilo, da se 1014. člen ABGB (povrnitev stroškov, ki jih ima pooblaščenec pri opravljanju poslov za pooblastitelja) analogno uporabi tudi pri delovnopравниh pogodbah.

Sodišča interese delavca upoštevajo celo med prostim časom na službenem potovanju. Tako je npr. sodišče za *arbeitsadäquat* (adekvatno delu) štelo položaj, ko je delavec na službenem potovanju v deželi, kjer so ropi tujcev običajni, med vikendom v prostem času obiskal restavracijo in bil pri tem oropan. Sodišče je presodilo, da gre za večje tveganje za nastanek škode, zato zanj delodajalec odgovarja (*Risikohaftung des Arbeitgebers*¹⁹).

2.3. Hrvaška

Škodo, ki jo delavec utрпи na delu ali v zvezi z delom, je delodajalec na podlagi 111. člena hrvaškega zakona o delu (Zakon o radu) dolžan povrniti v skladu s splošnimi pravili obligacijskega prava. Katere določbe zakona o obligacijskih razmerjih (Zakon o obveznim odnosima - ZOO) se uporabijo v konkretnem primeru, je odvisno od tega, ali je škoda nastala kot posledica krivdnega ravnanja delodajalca ali brez njegove krivde.

¹⁸ 4 Ob 35/82.

¹⁹ Zanimiv je tudi primer nasilnega ropana na avtocesti med Neapljem in Rimom, ko so oboroženi roparji med vožnjo zaustavili tovornjak avstrijskega transportnega podjetja in zaplenili tovor. Materialna škoda sicer ni nastala delavcu, ampak delodajalcu. Vprašanje je bilo, ali voznik odškodninsko odgovarja podjetju za ukradene stvari, ker ni zaklenil vrat med vožnjo, čeprav je znano, da so neapeljske ceste nevarne in so vozniki pogosto žrtve roparskih napadov. OGH je pritrdilo stališču, da je vožnja po mestu res nevarna in je dolžnost vsakega voznika, da ravna skrbno in poskrbi za varnost (zaklepanje vrat, sovoznik), vendar se je v tem primeru rop zgodil nepričakovano na avtocesti med Neapljem in Rimom, zaradi česar voznik za škodo ni odgovoren. Sodišče je štelo, da gre za »dogodek, ki se mu ni mogoče izogniti« - *unvermeidbares Ereignis*, ki je odgovornost delodajalca (*Risikohaftung des Auftraggebers*).

Objektivna odgovornost delodajalca za škodo, ki delavcu nastane na delu, je določena na podlagi 25. člena zakona o varstvu pri delu (Zakon o zaščiti na radu), na podlagi katere se šteje, da poškodba, ki jo je delavec utrpel na delu oz. pri opravljanju poslov za delodajalca, izhaja iz dela in zanjo odgovarja delodajalec. Delodajalec se ima možnost ekskulpirati, če dokaže, da je škoda nastala zaradi višje sile, po krivdi ali zaradi skrajne malomarnosti delavca ali zaradi tretje osebe, na ravnanja katere delodajalec ni mogel vplivati, niti se ni mogel izogniti posledicam tega ravnanja, čeprav je sprejel vse potrebne ukrepe za zagotovitev varnosti na delu.

Kot je razvidno iz sodne prakse, sodišča pojem tretje osebe v zvezi z odgovornostjo delodajalca za škodo, ki je delavcu nastala na delu, razlagajo ozko v korist delavca.²⁰ Za tretje osebe (katerih ravnanje bi omogočilo ekskulpacijo delodajalca) ne štejejo osebe, ki zaradi narave dela prihajajo v stik z delavcem (npr. potniki na avtobusu, kupci v trgovini). Hkrati široko razlagajo pojem narave dela oz. opravljanja poklica, kar pomeni, da je možnost, da se delodajalec izogne odškodninski odgovornosti, majhna. Po presoji sodišč gre v takih primerih za *profesionalno tveganje* delodajalca, in sicer kljub temu, da je sprejel vse predpisane in potrebne zaščitne ukrepe za varnost pri delu.

Tak je bil primer²¹, ko je delavca - kontrolorja na avtobusu, napadel in poškodoval potnik pri nadzoru potniških vozovnic (poškodoval mu je prst, potrebna je bila operacija). Sodišče je presodilo, da je delodajalec odgovoren za škodo na podlagi zakona o varstvu pri delu, po katerem mora delodajalec delavcu povrniti nastalo škodo, če ne dokaže, da je škoda nastala iz razlogov, zaradi katerih se razbremeni odgovornosti (višja sila, ravnanje tretje osebe in krivda delavca). Po oceni sodišča ravnanje potnikov na avtobusu v razmerju do kontrolorja nima narave protipravnega ravnanja tretje osebe, ampak predstavlja profesionalno tveganje delodajalca. Potnik v avtobusu zaradi narave dela kontrolorja ne more šteti za tretjo osebo, saj pri nadzoru vozovnic vedno obstaja možnost, da se nezadovoljne in nasilne osebe brez veljavnih vozovnic znesejo nad kontrolorjem.

²⁰ VSRH II Rev 226/2000-2, VSRH Rev 1279/1999-2, VSRH Rev 1330/1998-2.

²¹ VSRH Rev 1330/1998-2.

2.4. Sklepno

Iz kratke predstavitve rešitev v nemški, avstrijski in hrvaški sodni praksi je mogoče zaključiti, da je do delavcev, ki škodo pri delu utrpijo zaradi ravnanja tretje osebe, praviloma prijaznejša. Ker je za povrnitev nepremoženjske škode za poškodbe in nesreče pri delu v Nemčiji in Avstriji predpisano obvezno zavarovanje, zaradi česar delodajalec v teh primerih delavcu sploh ne odgovarja, je primerjava na tem področju težja. Iz pravil, ki so se razvila glede povrnitve premoženjske škode, pa izhaja, da sodna praksa teži k življenjskemu razumevanju odnosa med delavcem in delodajalcem, za katerega je značilno, da si delavec ne more izbirati »tretjih oseb«, s katerimi se zaradi narave svojega dela srečuje pri delu. V primerih, ko delavec utрпи škodo zaradi ravnanja oseb ali dogodkov, ki se jim pri svojem delu enostavno ne more izogniti (pacienti in zdravnik, stranke v trgovini in trgovec, potniki na avtobusu in voznik/kontrolor vozovnic, učenci v šoli in učiteljica, delavec na službeni poti v tujini, ki mora tudi med vikendom jesti...), za povzročeno škodo pod določenimi pogoji lahko odgovarja delodajalec, čeprav mu ne moremo očitati krivdnega ravnanja. Odgovoren je predvsem takrat, kadar gre za škodo, s katero delavec ni mogel računati, zaradi česar ni »adekvatna« naravi dela. V primeru roparja v trgovini bi se torej morali vprašati, ali bi morala blagajničarka ob upoštevanju narave svojega dela s takšno škodo računati; odgovor bi bil bržkone negativen.

Ob načeloma enaki zakonski ureditvi (uporaba splošnih civilnopravnih pravil) je tudi hrvaško pravo za delavca ugodnejše. Sodna praksa sicer ne uporablja standarda adekvatnosti dela, zato pa je razvila drug uporaben kriterij: osebe, katerih delovanje je neizbežno ob opravljanju delavčevega dela, sodijo v krog profesionalnega tveganja delodajalca, zato delodajalec zanje odgovarja podobno kot za svoje zaposlene. Odgovornosti za škodo, ki jo delavcu povzročijo osebe, ki z njim prihajajo v stik zaradi narave njegovega dela, se delodajalec ne more razbremeniti na podlagi splošnih pravil. Takšen pristop ima še eno prednost: sodiščem se ni potrebno ukvarjati z ugotavljanjem, ali je delodajalec v konkretnem primeru ravnal (dovolj) skrbno ali ne.

3. MOŽNE POTI NADALJNJEGA RAZVOJA SODNE PRAKSE

3.1. Aktualna sodna praksa - primerjava dveh zadev (delovni in civilni oddelek Vrhovnega sodišča)

Iz nekaterih sprejetih odločitev v zadnjem času sklepam, da ima tudi naša sodna praksa težave s precej rigidnimi in do delavca ne ravno prijaznimi rešitvami, do katerih pripelje dosledna uporaba civilnoppravnega pravila *casum sentit dominus*. Naj oceno utemeljim s primerjavo in analizo dveh zadev, ki ju je VS obravnavalo v istem časovnem obdobju - v razmaku dobrega meseca dni v letu 2015: VIII Ips 186/2015 (rop v trgovini) in II Ips 224/2013 (napad v CSD).

a) VIII Ips 186/2015

V omenjeni zadevi ropa v trgovini sta prvo- in drugostopenjsko sodišče ugodili delavkinemu odškodninskemu zahtevku po temelju. Sodišči nista ugotovili, da bi tožena stranka (delodajalec) kršila določbe Zakona o varstvu in zdravju pri delu²² in Zakona o zasebnem varovanju²³, ker ni zagotovila posebne službe varovanja v trgovini (tega torej ni bila dolžna storiti). Kljub temu pa po presoji sodišča prve stopnje tožena stranka ni storila vsega, da do spornega poskusa ropa in poškodbe delavke ne bi prišlo. V tem smislu je sodišče ugotovilo predvsem možnost organizacije fizičnega varovanja in zagotavljanja delujočega video nadzora. Zato je presodilo, da je podana krivdna odgovornost tožene stranke (drugi elementi odškodninske obveznosti niso bili sporni).

Vrhovno sodišče je glede krivdne odgovornosti delodajalca zavzelo nasprotno stališče. Obrazložilo je, da zgolj pavšalne ugotovitve, da bi lahko tožena stranka tudi na podlagi splošnih določb o zagotavljanju varnih delovnih razmer naredila več v smislu zagotavljanja varstva pred ravnanjem tretjih oseb, ne morejo biti podlaga za ugotovitev protipravnega ravnanja in njene krivdne odgovornosti za škodo, ki jo je sicer povzročila tretja oseba, za katero toženka ne odgovarja. Delodajalec torej za škodo ni odgovoren.

²² Uradni list RS, št. 43/11.

²³ Uradni list RS, št. 17/11.

b) II Ips 224/2013

V tej zadevi se je Vrhovno sodišče ukvarjalo s krivdno odškodninsko odgovornostjo Centra za socialno delo (CSD) kot delodajalca.

Socialno delavko je v njeni pisarni na CSD napadla in telesno poškodovala oseba, ki je bila pri CSD kot stranka obravnavana že vrsto let. Do škodnega dogodka je prišlo izven uradnih ur, ko je oseba nenadzorovano vstopila v tožnično pisarno. Varnostnika ni bilo. Posebnih mehanizmov za zagotavljanje osebne varnosti zaposlenih delavcev ni bilo, delavci pa niso imeli navodil, kako ravnati v takšnih situacijah. Delavki je med napadom na pomoč neuspešno priskočila sodelavka. Po škodnem dogodku so bile v pisarne nameščena panik stikala.

Vrhovno sodišče je sprejelo stališče, da je treba ravnanje delodajalca presojati po splošnem merilu protipravnosti: ali je bilo ravnanje tretje osebe (objektivno) predvidljivo. Ugotovilo je, da je v konkretnem primeru odgovor na to vprašanje pritrdilen. Fizični napad stranke na zaposlenega v CSD ni običajno tveganje, ki bi ga moral ta sprejeti. Konkretna škoda je predvidljiva, posledica opustitve zagotavljanja varnostnih ukrepov za zagotovitev osebne varnosti zaposlenih na CSD, zlasti upošteva njegovo specifično dejavnost. Stiske strank se izkazujejo tudi v povečani možnosti nastanka konfliktnih situacij, ki se lahko končajo tudi z ogrožitvijo oziroma posegom v psihofizično stanje zaposlenih delavcev na CSD. Zahteva za zagotovitev varnostne službe v takih okoliščinah ni pretirana, kar potrjuje zlasti primerjava z drugimi organi oziroma nosilci javnih pooblastil, ki izvajajo primerljive storitve oziroma naloge (sodišče, upravni organi idr.; danes pa je mogoče celo zaslediti, da so varnostniki prisotni že v šolah). Glede na to je za škodo, ki jo je sicer povzročila tretja oseba, delodajalec odgovoren.

c) Analiza in primerjava

Čeprav dejstva v opisanih zadevah gotovo niso identična, pa so dovolj podobna, da vzpodbujajo h kritičnemu premisleku. V obeh primerih sta bili napadeni delavki na delovnem mestu; delodajalec ni zagotavljal posebnih varnostnih ukrepov (npr. varnostne službe), vendar pa k temu tudi ni bil izrecno zavezan; napadalec je bila vselej tretja, od delodajalca neodvisna oseba; vtoževana odgovornost je bila krivdna, ne objektivna. Razlika je v dejavnosti delodajalcev (trgovina oziroma zagotavljanje socialnih storitev), pa tudi v tem, da je bil napadalec v trgovini ropar, v CSD pa dolgoletna stranka. Kljub številnim podobnostim je VS prišlo do različnega zaključka: SCD je bil za napad odgovoren, trgovina pa ne.

Vrhovno sodišče se pri presoji odgovornosti na podlagi 179. člena ZDR-1, kadar škodo povzroči tretja oseba, osredotoča predvsem na delodajalčevo krivdo (dolžno skrbnost). Zdi se, da skuša z njenim zaostrovanjem priti do rezultata, ki bi bil pravičen do delavca - in skladno s katerim škode zaradi ravnanja tretje osebe, do katere je prišlo zato, ker je opravljal delo za delodajalca, ne bo nosil izključno delavec. Takšen cilj se zdi utemeljen, pot pa morda ni najbolj ustrezna.

Menim, da strožja presoja delodajalčeve dolžne skrbnosti (npr. sklicevanje na splošno načelo preprečevanja škode, kadar delodajalcu ne moremo očitati konkretne kršitve ZVZD) v teh primerih lahko vodi v nalaganje pretiranih in nesorazmernih obveznosti, ki ni nujno, poleg tega pa zvišuje stroške poslovanja. Ali res lahko delodajalcu očitamo, da ni storil tistega, kar bi moral (in ne »vsega, kar bi lahko«), če v trgovini s špecerijo ni poskrbel za varnostno službo za primer, ko pride do oboroženega ropa? Morda je takšna zahteva v razmerju do CSD nekoliko bolj razumna, a ne smemo pozabiti, da prav tako ne izhaja iz nobenega kogentnega predpisa. Poleg tega pa: tudi če centri uvedejo varnostne službe in varnostna stikala, bo posamične napade še vedno nemogoče preprečiti (spomnimo se samo obračuna z zdravnikom v izolski bolnišnici). Ali bo delavec moral sam nositi škodo, ki mu bo nastala, če ga bo ropar/stranka kljub varnostni službi, nameščenim stikalom in dodatnim izobraževanjem uspel fizično poškodovati? Delodajalcu v takšnem primeru ne bo mogoče očitati, da za varnost zaposlenih ni storil dovolj, še vedno pa bo škodo povzročila oseba, ki sodi v njegov krog profesionalnega tveganja.

Glede na povedano se mi zdi stališče VS v zvezi z dolžnim skrbnim ravnanjem delodajalca v zadevi VIII Ips 186/15 materialnopravno in pravno-politično sicer pravilnejše (»splošni očitki, da bi lahko za varnost bolje poskrbel, ne zadoščajo«), a se ne morem strinjati z rezultatom (»delodajalec ne odgovarja«). Ta je z vidika delavca in temeljnih načel delovnega prava ugodnejši v zadevi II Ips 224/2013. Kako torej delavca zavarovati na pravilen način, ki ne bi delodajalcem naložil nesorazmernih dodatnih obveznosti?

Menim, da odgovor ponujajo primerjalni pravni redi, zlasti hrvaška sodna praksa. Namesto zaostrovanja delodajalčeve skrbnosti, ki preko širših delodajalčevih obveznosti v zvezi z zagotavljanjem varnosti pri delu vodi do njegove širše krivdne odgovornosti tudi za ravnanje tretjih oseb, bi lahko šteli, da osebe, katerih delovanje je neizbežno ob opravljanju delavčevega dela, sodijo v krog profesionalnega tveganja delodajalca, zato delodajalec zanje odgovarja podobno kot za svoje zaposlene. Na ta način bi pogled preusmerili s krivde in protipravnosti na

vprašanje, ali tretji, ki je napadel delavca, sodi v krog oseb, za katere profesionalno tveganje prevzema in nosi delodajalec. Če je odgovor pritrdilen, delodajalec odgovarja ne glede na to, ali mu lahko pripišemo krivdo za varnostne razmere. Tak pristop je posebej koristen takrat, ko delodajalcu ne moremo očitati, da je kršil konkretno pravilo varnosti pri delu, do škode zaradi ravnanja tretje osebe pa je vseeno prišlo.

3.2. Sklepno

Če bi opisani pristop uporabili v zgoraj opisanih primerih, bi se sodišča namesto s krivdo delodajalca ukvarjala z vprašanjem, ali napad roparja na blagajničarko sodi v krog njihovega profesionalnega tveganja ali gre za tveganje, ki ga mora prevzeti delavka. Menim, da je odgovor na to vprašanje enostavnejši in manj problematičen, zlasti z vidika delodajalca. Lažje bo namreč sprejeti odgovornost za ravnanje strank ali oseb, s katerimi se delavec zaradi narave dela mora srečevati, kot pa sprejeti očitek o nezadostni skrbnosti, kadar ta ni utemeljen na predhodnih in jasnih pravilih.

LITERATURA

- Belopavlovič, Nataša; Kresal, Barbara; Kresal Šoltes, Katarina; Senčur Peček, Darja (ur.): *Zakon o delovnih razmerjih s komentarjem (ZDR-1)*, GV Založba, Ljubljana, 2016.
- Končina Peternel, Mateja: *Krivdna in objektivna odškodninska odgovornost delodajalca – kritična analiza sodne prakse*, *Delavci in delodajalci*, št. 2-3/2014, str. 307-322.
- Končina Peternel, Mateja: *Podlage odškodninske odgovornosti delodajalca*, *Delavci in delodajalci*, št. 2-3/2004, str. 277-290.
- Ocepek, France: *Deliktna odškodninska odgovornost med pogodbenima strankama: analiza teoretičnih praktičnih problemov na primeru nesreče pri delu*, *Pravosodni bilten*, 4/2013, str. 49.
- Pustovrh Pirnat, Tanja: *Odškodninska odgovornost delodajalca*, *Pravna praksa*, 13/2013, str. 16.
- Senčur Peček, Darja; Belopavlovič, Nataša; Kalčič, Miran (red.): *ZDR s komentarjem*, GV Založba, Ljubljana, 2008.
- Srše, Dejan: *Delodajalčeva odgovornost in zavarovanje*, *Zavarovalniški horizonti*, 2012, št. 2, str. 29.

The Employer's Liability for Incidental Damages or Conduct of a Third Person

Špelca Mežnar*

Summary

In the paper the author advocates for the change of the current judicial practice in cases when the worker is injured at work due to the conduct of a third person. From some of the decisions taken recently it can be assumed that our judicial practice also has problems with rather rigid and not exactly worker friendly solutions arising from consistent application of the civil law rule *casum sentit Dominus*. In these cases, the entire damage is borne by the worker if the employer cannot be accused of unlawful conduct or lack of due diligence. Instead of tightening the employer's due diligence which by broader employer's obligation with respect to safety at work leads to increased civil liability also when the handling of a third party is involved, it could be considered that the persons whose work is inevitable for the respective worker to be able to perform his work can be considered to be a part of the professional risk of the employer, therefore the employer should be responsible for them in the similar way as for his employees. This way the perspective would be shifted from guilt and unlawfulness to the question of whether the third person who attacked the worker can be counted to the persons for whom professional risk is on the side of the employer. Should the answer be yes, the employer is liable irrespective of whether he can be held responsible for the security situation. Such an approach is particularly useful when the employer cannot be accused of having violated some concrete rule on safety at work, yet the damage was done due to the activity of a third person

* Špelca Mežnar, PhD, Constitutional Court Judge, Constitutional Court of the Republic of Slovenia
spelca.meznar@us-rs.si